

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Teoria i praktyka archiwistyki USA / Bartosz Nowożycki ; Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. – Warszawa, 2017 [recenzja]

Author: Justyna Adamus-Kowalska

Citation style: Adamus-Kowalska Justyna. (2019). Teoria i praktyka archiwistyki USA / Bartosz Nowożycki ; Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. – Warszawa, 2017 [recenzja]. “Nowa Biblioteka” (Nr 1 (2019), s. 173-177)

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

ARTYKUŁY RECENZYJNE, RECENZJE I OMÓWIENIA

Justyna Adamus-Kowalska

Zakład Zarządzania Informacją
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: justyna.adamus@us.edu.pl
ORCID: 0000-0002-8245-7631

**Teoria i praktyka archiwistyki USA /
Bartosz Nowożycki ; Naczelna Dyrekcja
Archiwów Państwowych. – Warszawa :
Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych,
2017. – 285 s. : il. ; 24 cm. –
ISBN 9788365681157. – ISBN 9788365681164. –
ISBN 9788365681171. – ISBN 9788365681188**

Wśród publikacji przybliżających metodykę pracy archiwów zagranicznych nie było dotychczas całościowych opracowań na temat praktyki i teorii archiwistyki w Stanach Zjednoczonych. Monografię prezentującą tę problematykę w sposób przeglądowy i krytyczny przygotował Bartosz Nowożycki w postaci książki podoktorskiej zatytułowanej *Teoria i praktyka archiwistyki USA*. Autor omówił rozwój archiwistyki w Stanach Zjednoczonych w przedziale chronologicznym 1934–2009. Problemy badawcze pracy zostały sformułowane już na wstępie i obejmują one: proces wyodrębnienia archiwistyki amerykańskiej jako samodzielnej dyscypliny nauki; Archiwum Narodowe (The U.S. National Archives and Records Administration, dalej: NARA) w systemie prawnym i administracyjnym kraju; powstanie i rozwój amerykańskiej teorii archiwalnej; metodykę pracy w archiwach amerykańskich.

B. Nowożycki przywołał przepisy prawne, normatywy, plany i raporty oraz amerykańską literaturę przedmiotu. We wstępie zanalizował prace z zakresu metodyki archiwalnej, począwszy od pionierskiej publikacji Percy'ego Scotta pt. *The Archives of the United States Government: A Documentary History*, wydanej w Waszyngtonie w 1938 r.

Książka *Teoria i praktyka archiwistyki USA* składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym została omówiona geneza NARA, jego organizacja i działalność, kadra archiwum i szkolenie archiwistów, zasób i jego wykorzystanie oraz kwestie związane z narastającym zasobem archiwalnym. Autor skupił się zwłaszcza na pracy instytucji archiwalnych przechowujących dokumenty rządu federalnego Stanów Zjednoczonych do 1934 r. W początkowym okresie rozwoju archiwistyki zwraca uwagę przede wszystkim fakt, że nie istniały ogólnopaństwowe przepisy w zakresie zarządzania i przechowywania dokumentacji na szczeblu stanowym i lokalnym. Wszystkie urzędy federalne w XIX w. przechowywały i zabezpieczały archiwalia we własnym zakresie. Nie wypracowano jeszcze metod oceny i selekcji, a najcenniejsze dokumenty przekazywano do Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie. Nie dbano o stan fizyczny dokumentacji akt rządu federalnego. W 1926 r. prezydent Calvin John Coolidge podpisał ustawę o zbudowaniu gmachu, w którym miały być przechowywane akta rządu federalnego. Nie opracowano wówczas regulaminów dotyczących organizacji i kompetencji nowej placówki.

Na czele tej ważnej dla archiwistyki amerykańskiej instytucji stanął Archiwista USA (The U.S. Archivist) sprawujący nadzór nad siecią jednostek organizacyjnych wchodzących w skład NARA. W strukturach tego archiwum powołano również radę, która określiła szczegółowe kryteria przejmowania dokumentacji. Autor zaprezentował działania personelu Archiwum Narodowego w ujęciu historycznym, powołując się także na dane statystyczne obrazujące zmiany zatrudnienia w latach 1934–1949 oraz wykształcenie pracowników merytorycznych. Następnie zajął się kwestią rozwoju personelu archiwalnego w latach pięćdziesiątych, sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. oraz zmian zatrudnienia w NARA w latach 1997–2009.

Począwszy od 1935 r. w krótkim czasie doprowadzono do uporządkowania i scalenia w NARA dokumentacji pochodzącej z różnych agencji federalnych. Na uwagę zasługują dane liczbowe za lata 1945–1948, dzięki którym ukazany został procentowy wzrost liczebności zasobu NARA. W latach sześćdziesiątych XX w. NARA przejmowało wiele dokumentów na nośnikach mechanicznych. W kolejnych latach niezwykle istotne było zabezpieczanie i konserwacja dokumentów. W latach dziewięćdziesiątych instytucja musiała zmierzyć się z wyzwaniem

dotyczącymi rozwoju technologicznego nośników informacji oraz lawinowo narastającej liczby dokumentacji elektronicznej wytwarzanej przez administrację federalną.

Proces komputeryzacji systemu opisu materiałów archiwalnych sięga początków lat siedemdziesiątych XX w. W celu ułatwienia opracowania i udostępniania akt stosowano wówczas system SPINDEX i format MARC. Proces ten zapoczątkował utworzenie ogólnonarodowej sieci informacji o zbiorach archiwalnych i rękopiśmiennych. Następowaly również zmiany w polityce udostępniania akt, co autor omówił z uwzględnieniem najważniejszych regulacji prawnych oraz narzędzi komputerowych, w tym digitalizacji. Wskazał dane liczbowe w tym zakresie. Nie pominął też problematyki kształcenia amerykańskich archiwistów – zawód ten kształtował się wraz z powołaniem NARA w roku 1934. B. Nowożycki przybliżył formy ich edukacji oraz możliwości zdobywania kwalifikacji, powołując się na wiele przepisów i wytycznych.

Rozdział drugi został poświęcony zagadnieniu podstaw prawnych funkcjonowania NARA. Cztery źródła prawa archiwalnego Stanów Zjednoczonych: konstytucja, ustawy prawne, przepisy administracyjne i prawo zwyczajowe (*common law*), kształtują w państwie kwestie dotyczące rozwoju i organizacji NARA, funkcji i zakresu działania Archiwisty USA, rozwoju repozytoriów dokumentów prezydenckich, funduszu powierniczego archiwum, komisji publikacji historycznych, jak również kwestie związane z zarządzaniem dokumentacją i zasobami informacyjnymi, ochroną dokumentacji niejawnej, działalnością wydawniczą i popularyzatorską. Interesująco opisane zostały działania bibliotek prezydenckich stanowiących część sieci NARA, a także praca National Historical Publications and Records Commission (Narodowa Komisja Publikacji Historycznych i Dokumentacji), która sporządza plany, projekty oraz rekomendacje prac historycznych i źródłowych. Archiwista USA ma prawo ogłaszania aktów normatywnych i innych aktów prawnych (w Polsce prawo to przysługuje Prezesowi Rady Ministrów). Następnie prawo przyjęte w tej postaci jest publikowane i rozsyłane przez Drukarza Publicznego (Public Printer). Agencje federalne mają obowiązek stosowania regulacji prawnych z zakresu zarządzania dokumentacją, zawartych w Kodeksie Stanów Zjednoczonych, oraz konsultować swoją działalność archiwizacyjną z Archiwistą USA. Temat kształtowania zasobu został poruszony w podrozdziale *Brakowanie dokumentacji*. Rozdział drugi kończą rozważania na temat polityki informacyjnej rządu federalnego i e-administracji.

W rozdziale trzecim B. Nowożycki przedstawił historię powstania i rozwoju teorii archiwalnej w Stanach Zjednoczonych. Od końca XIX w.

kształtowały ją trzy czynniki: zmiana paradygmatów (zbioru pojęć i teorii tworzących podstawy archiwistyki), rozwój technologiczny oraz trendy w badaniach historycznych. Istotna, zwłaszcza w tym zakresie, jest część pracy zawierająca analizę systemów kancelaryjnych. Najstarszy był system chronologiczny z podziałem numerycznym, stosowany w większości urzędów federalnych. Akta dzielono na trzy grupy: korespondencja przychodząca, korespondencja wychodząca oraz dokumenty różne. Pod koniec XIX w. w administracji federalnej zaczął dominować system logiczny, zgodnie z metodyką przyjętą w bibliotekach amerykańskich w 1876 r. w postaci Klasyfikacji Dziesiątej Deweya. Istotny wkład w rozwój amerykańskiej myśli archiwalnej wniósł polski archiwista Ryszard Przelaskowski, autor publikacji *Program prac wewnętrznych w archiwach nowożytnych*, wydanej w roku 1935 w Warszawie.

W rozdziale czwartym autor scharakteryzował metodykę archiwalną stosowaną w amerykańskich archiwach federalnych i stanowych. Na uwagę zasługuje tu amerykańska metoda selekcji archiwalnej. Praktyka przyjęta w tamtejszych archiwach polega na typowaniu akt o wartości trwałej i przejmowaniu ich zgodnie z założeniami statutowymi archiwum. Materiały archiwalne dzielą się na dwie grupy pod względem prawa własności. Pierwsze to dokumentacja pozostająca u aktotwórcy – instytucji (rządowej i prywatnej), która odpowiada za ich selekcję archiwalną oraz transfer do archiwum zakładowego. Druga to dokumentacja instytucji publicznych, która podlega właściwym przepisom wewnętrznym i zewnętrznym na każdym szczeblu administracyjnym, od federalnego po lokalny. B. Nowożycki omówił politykę gromadzenia zasobu, kwalifikację archiwalną i transfer dokumentacji do archiwum. Niezwykle szczegółowo przedstawił temat porządkowania i opracowania akt. Przywołał zasady tworzenia opisu archiwalnego EAD (Encoded Archival Description). Standard EAD powstał w 1995 r. i bazuje na hierarchicznym sposobie opisu. Wskazane zostały zasady porządkowania i opracowania akt, z zasadą proveniencji na czele, a także zasady opisu materiałów archiwalnych. Temat udostępniania materiałów archiwalnych został ujęty w podrozdziale dotyczącym sposobów korzystania i udostępniania materiałów archiwalnych w zależności od charakteru tych materiałów oraz archiwum. Odrębnie potraktowany został problem dostępu do informacji niejawnych, w tym ochrona danych osobowych. W archiwistyce amerykańskiej prowadzi się szeroko zakrojone działania w zakresie konserwacji materiałów archiwalnych, co znalazło odzwierciedlenie w kolejnym podrozdziale pracy. B. Nowożycki podjął też temat dokumentacji elektronicznej, poczynszyszy od lat sześćdziesiątych XX w.

Największym projektem związanym z tym typem dokumentacji jest Electronic Records Archives (ERA) opracowany w roku 1998.

Uzupełnienie pracy stanowi słownik podstawowych amerykańskich terminów archiwalnych i kancelaryjnych.

Publikacja *Teoria i praktyka archiwistyki USA* jest niezwykle bogatym źródłem informacji dla osób chcących pogłębić wiedzę z zakresu teorii i praktyki archiwistyki.

Tekst wpłynął do redakcji 5 maja 2018 r.